

De mens achter de professional

*Arnoud-Jan Bijsterveld, opgeleid als historicus, is hoofddocent en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg. Hij geeft sociaal-culturele geschiedenis in de faculteit Sociaal-culturele Wetenschappen. Zijn promotieonderzoek ging over de identiteitsproblemen van pastoors in het laat-middeleeuwse Noord-Brabant, laverend tussen kerk en wereld.¹ Als bijzonder hoogleraar houdt hij zich bezig met de identiteit van de Brabanders (Regionale geschiedenis, volkscultuur en erfgoed in Brabant).² En privé heeft hij als homoseksueel zijn identiteit moeten vinden in een overwegend heteroseksuele samenleving. In het universitaire weekblad *Univers* (18/10/2007) roept hij homoseksuele docenten op hun seksuele identiteit niet te verbergen.³ Hij hoopt namelijk dat ze zodoende als rolmodel voor homoseksuele studenten kunnen fungeren.⁴ Wat valt hier vanuit de onderwijsethiek over te zeggen?⁵*

a) Professionele distantie. Met deze oproep geeft Bijsterveld een bijzondere invulling aan de professionele rol van docent: een invulling die niet meteen door iedereen onderschreven zal worden. Van professionals wordt immers verwacht dat ze helder zijn in de rol die ze vervullen, dat ze belangeloos en onafhankelijk opereren en dat ze *enige distantie* tegenover hun cliënten betrachten. Een patiënt kijkt raar op als zijn arts opmerkt dat zij vorig jaar dezelfde klachten had als hij. Een cliënte staat raar te kijken als haar therapeut zich tijdens een sessie nadrukkelijk als homoseksueel ontpopt. Professionals behoren kleurloos te zijn en hun profiel-als-mens te maskeren, althans, dat pleegt men hun tijdens hun beroepsopleiding voor te houden.

b) Verplichtingen van de expert. Docenten moeten bovendien aan een specifieke professionele eis voldoen. Ze zijn met het gezag van de expert bekleed en ze mogen die macht niet misbruiken. Ze behoren als spreekbuis van hun vakgebied op te treden en mogen hun leerlingen/studenten niet met persoonlijke opvattingen indoctrineren. Ze behoren zich niet als een levende reclamezuil te gedragen, bijvoorbeeld met een ban-the-bomb button, een roos-in-de-vuist of een roze driehoekje op de revers.

c) Diversiteitsbeleid (inclusion). Maar een alternatieve denkwijze wordt geboden in het *diversiteitsbeleid* van onderwijsinstellingen. Men wil dat leerlingen/studenten die tot maatschappelijke minderheden of achtergebleven groepen behoren, zich thuis voelen en niet buitengesloten worden. Daarom vindt men het belangrijk dat niet-blanken, allochtonen, vrouwen, etc. voldoende in de docerende staf vertegenwoordigd zijn. Zij kunnen het opleidingsklimaat in positieve zin beïnvloeden en onbewuste discriminatie bestrijden. Bovendien kunnen zij, alleen al door hun aanwezigheid, als rolmodel fungeren: als levend bewijs dat je ondanks deze vermeende handicap hogerop kan komen en een gerespecteerd lid van de samenleving kunt worden. Wat voor niet-blanken, allochtonen en vrouwen geldt, geldt evenzeer voor de homoseksueel, *maar dat kan alleen als deze tegenover collega's en leerlingen/studenten voor zijn of haar seksuele geaardheid uitkomt.*⁶ Niemand neemt er aanstoot aan als een manlijke docent terloops vermeldt dat hij op vakantie is geweest met zijn vrouw of vriendin (of een vrouwelijke docent met haar man of vriend). Het kan voor leerlingen/studenten een pedagogische eye-opener zijn als docenten enerzijds normale mensen blijken te zijn en anderzijds niet verbloemen dat ze met een partner van hetzelfde geslacht op vakantie zijn geweest.

d) Vormende taak. Het diversiteitsbeleid is vooral gericht op het wegnemen van factoren waardoor minderheden of achtergestelde groepen belemmerd worden in hun school- en studieloopbaan. Onderwijsinstellingen hebben echter niet alleen een opleidende, maar ook een *vormende taak*. De docent is niet alleen expert, gids en coach, die leerlingen/studenten introduceert in een bepaald vakgebied. De docent heeft ook tot taak bij te dragen aan de vorming, ontwikkeling en persoonlijke ontplooiing van leerlingen/studenten. Vanuit die optiek valt het toe te juichen als (sommige) homoseksuele docenten besluiten jegens hen 'uit de kast te komen' en hun seksuele geaardheid niet krampachtig te verbergen. Op die manier kunnen ze aan de ene kant vooroordelen wegnemen die bij heteroseksuele leerlingen/studenten leven, en aan de andere kant homoseksuele leerlingen/studenten de weg wijzen om zichzelf te accepteren en zich als volwaardig mens te ontwikkelen.

e) Risico's. Docenten kunnen echter, evenals hun leerlingen/studenten, goede redenen hebben om niet met hun homoseksuele geaardheid te koop te lopen. Ze moeten in een heteroseksuele omgeving opereren. Ze lopen het risico, eenmaal uit de kast gekomen, een etiket opgeplakt te krijgen dat discriminatie in de hand werkt. Negatieve discriminatie omdat men oordeelt dat ze 'in zonde leven', dat ze zich aan losbandigheid overgeven, dat ze een verderfelijke invloed op hun omgeving kunnen uitoefenen, of dat ze

afbreuk kunnen doen aan de reputatie van hun school of instituut. Maar ze hebben wellicht ook (de schijn van) positieve discriminatie te duchten: al dan niet vermeende vriendjespolitiek van homoseksuelen uit hun omgeving. Gezien die risico's is het denkbaar dat ze er verstandiger aan menen te doen niet uit de kast te komen.

Zo kunnen homoseksuele docenten, eenmaal uit de kast gekomen, tevens de verdenking op zich laden dat ze homoseksuele leerlingen/studenten zullen voortrekken of dat ze hun prestaties soepeler zullen beoordelen. Als beoordelaar van leerlingen/studenten behoren ze zich als Vrouwe Justitia te gedragen: getooid met een blinddoek. Docenten brengen de buitenwacht in verwarring als ze kleur bekennen en zich uitdrukkelijk als homoseksueel of jood of moslim of feministe profileren. Dergelijke openhartigheid biedt een voedingsbodem voor verdenkingen: men kan niet taxeren hoe groot het risico is dat ze hun professionele onafhankelijkheid verzaken en gelijkgestemden bevoornden of andersdenkenden benadelen.

Wie uit de kast komt, moet zich gesteund weten door een krachtige school- of instellingscultuur die zulke risico's beheerst en loze verdenkingen bestrijdt. In dat verband mag men niet vergeten dat Bijsterveld zijn oproep tot zijn *Tilburgse* collega's gericht heeft. De Universiteit van Tilburg heeft niet zo lang geleden een *Code of Conduct* en regels inzake 'ongewenst gedrag' opgesteld.⁷

Wes Holleman

weblog onderwijs 23-11-2007

www.onderwijsethiek.nl

¹ <http://archieftrouw.nl/artikel?REC=tr-19930211-000019463>.

² <http://spitswww.uvt.nl/~abijster/index.htm>.

³ <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0708/09/opinie.html> (18/10/2007); eerdere artikelen in hetzelfde weekblad: <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0708/08/uitdekast.html> (11/10/2007), <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0304/28/briefbijsterveld.html> (8/4/2004), <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0304/27/pamflet.html> (1/4/2004), <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0304/27/homohoogleraren.html> (1/4/2004), <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0304/11/taboe.html> (13/11/2003), <http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0304/11/mipa.html> (13/11/2003).

⁴ Onder homoseksualiteit versta ik de seksuele affiniteit tot mensen van hetzelfde geslacht; ik maak dus geen terminologisch onderscheid tussen homo's en lesbo's.

⁵ Ik volg hier het referentiekader dat gehanteerd is in mijn boek *Onderwijsethiek* (zie <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf>):

a) §1.2, §1.3, §11.2; b) hoofdstuk 2; c) hoofdstuk 8; d) hoofdstuk 11 en 12; e) §3.3 en hoofdstuk 4.

⁶ Ik heb het hier over de homoseksuele docent, die als zodanig niet zonder meer in de dagelijkse omgang aan gedrag of verschijning te herkennen is. Hetzelfde geldt ook voor sommige andere minderheids-groepen, zoals aanhangers van politieke, godsdienstige of levensbeschouwelijke bewegingen.

⁷ <http://www.uvt.nl/diensten/bu/veb/ic/code/code-of-conduct.pdf>;
<http://www.uvt.nl/medewerkers/gedragcodes/ongewenstgedrag/>.